

CENTENARI DE LA CÀTEDRA DE VALENCIÀ
EN L'UNIVERSTAT DE VALÈNCIA
PARE FULLANA

RESUMEN

El día 29 de enero de este año 2018 se cumplió el Centenario de la primera clase en la *Cátedra de Valenciano*, que dio en la Universidad de Valencia el padre Luis Fullana Mira, a instancias y acompañado por miembros del entonces Centro de Cultura Valencia, hoy Real Academia de Cultura Valenciana, a la que asistieron también el Rector de la Universidad, con otros catedráticos, y muchos alumnos.

El Padre Fullana era un religioso franciscano, natural de Benimarfull (Alicante), en el Condado de Cocentaina, que nació el 5 de enero de 1871.

A primeros del siglo XX fue el abanderado, en Valencia, de la *Renaixença* de la Lengua Valenciana, juntamente con Mossén Alcaver y Pompeu Fabra, en Mallorca y Cataluña respectivamente. De manera que se le llegó a considerar el mejor gramático que había entonces.

La primera actuación pública del padre Fullana, en lo que se refiere a la lengua valenciana, data de 1906, en que participó en el Congreso Internacional de Lengua Catalana, celebrado en Barcelona, representando a Valencia y leyó su trabajo "*Ullada general a la morfologia catalana (valenciana)*", que fue premiado y despertó gran interés entre los congresistas.

Crece el prestigio de Fullana, en Valencia y en Cataluña. Se relaciona cordial y científicamente con todas las personalidades de la *Renaixença*, que cuentan con él en sus círculos de estudios, mesas redondas y tertulias culturales. *Lo Rat Penat*, de Valencia, lo nombra *Soci de Mèrit* y le premia muchos trabajos, en sus Juegos Florales.

El año 1914 redacta un "*Proyecte de normes ortogràfiques*", por encargo de *Lo Rat Penat*, y en 1915, la *Gramàtica Elemental de la Llengua Valenciana*, a instancias del Centro de Cultura Valenciana, así como la *Cátedra de Valenciano en la Universidad de Valencia*, el año 1918. En 1928 es nombrado *Académico de la Real Academia Española*, en representación de la Lengua Valenciana. Mientras tanto, es largo el repertorio de publicaciones del Padre Fullana, sobre la "*Dolça nostra Llengua Valenciana*", como él gustaba llamarla.

PALABRAS CLAVE

Fullana, Lengua Valenciana, Gramática Valenciana, Universidad, Cátedra, Real Academia

Enguany, el dia 29 d'este més, despusdemà, es complix el Centenari de la primera Càtedra de Valencià en l'Universitat de València. Càtedra que va promoure el Centre de Cultura Valenciana, hui Real Acadèmia, i que va ocupar des del primer moment el franciscà Pare Lluís Fullana Mira. Pero, ans de res, direm alguna cosa de la personalitat del Pare Fullana, per als que no el coneguen massa.

1. El Pare Lluís Fullana Mira

¿Quí era? Un flare franciscà, naixcut en Benimarfull, poble agrícola llavors, de la província d'Alacant, en el Comtat de Cocentaina. Va nàixer el 5 de giner de 1871.

Es diu d'ell que, de jovenet, tenia una gran afició a l'estudi de les llengües, particularment el francès. Lo ben cert és que abans de cantar missa (1896) està de professor de francès en el colege dels franciscans d'Ontinyent, acabat d'inaugurar (1894). Pel temps de quinze anys va donar classes de francès el pare Fullana en Ontinyent. Coneixia també, a perfecció, el llatí, el grec, l'hebreu, l'italià, l'anglès, l'alemà i algun dialecte aràbic.

Com a curiositat direm que l'any 1914 era confessor de la Reina Na Maria Cristina i va acompanyar al Príncip de Saboya a França, com a intérpret del francès.

Tenim correspondència del pare Fullana en el canonge mallorquí mossén Alcover des de 1903. En dita correspondència tracten de temes de filologia valenciana i del famós diccionari Català-Valencià-Balear. El pare Fullana li envia a mossén Alcover molts treballs seus de filologia valenciana i milers de cèdules, de la parla dels pobles de la regiò valenciana, per al diccionari que porten entre mans.

La primera actuació pública del pare Fullana, en lo referent a la llengua valenciana, data de 1906. Dit any va participar en el Congrés Internacional de Llengua Catalana, celebrat en Barcelona, representant a València, en companyia d'En Teodor Llorente Olivares. En este congrés va llegir el seu treball "*Ullada general a la morfologia catalana*", que va ser premiat i despertà gran interès entre els congressistes, i es publicà posteriorment en València, canviant lo de "morfologia catalana" per "morfologia valenciana", puix que, segons ell mateix explica, el dir "llengua catalana", "morfologia catalana", etc., va ser un acort dels congressistes catalans, valencians, mallorquins i rossellonesos, per allò de no fer-ho llarc i agradar als comerciants catalans que el sufragaren..

És curiós observar que, en un Congrés Internacional en el qual hi havien 3.000 inscrits, València estiguera representada pel "Patriarca de les lletres valencianes", En Teodor Llorente Olivares, en frase del seu fill, i per un humil flare franciscà, qui va ser el que tingué una ponència important per part de València.

Creix el prestigi de Fullana, en València i en Catalunya. Es relaciona cordial i científicament en totes les personalitats de la Renaixença, que contenen en ell en els seus còrculs d'estudi, taules redones i tertúlies culturals. El nom del pare Fullana es fa familiar en els ambients culturals de València, particularment en Lo Rat Penat, que el nomena *Soci de Mèrit* i li premia els seus treballs, en els Jocs Florals de 1906, 1907, 1908, 1909, 1911, 1912,

1916 i 1924¹. Entre estos premis, cal destacar el de 1909 al tema "*Estudi de Filologia Valenciana*", pel qual Fullana adquirix fama de *FILÒLEC VALENCIÀ*.

Per això, l'any 1914, a l'hora de voler unificar l'ortografia valenciana, Lo Rat Penat, sent President el Baró d'Alcanalí en Josep Ruiz de Lihory, no trobarà una altra persona més indicada per a redactar un "*Proyecte de normes ortogràfiques*" que el ja acreditat pare Lluís Fullana. I, l'any 1915, quan el Centre de Cultura Valenciana sent la necessitat d'una Gramàtica Valenciana i d'un Vocabulari Valencià, aixina com una Càtedra de Valencià en l'Universitat de València, pensarà necessàriament en Lluís Fullana, com direm tot seguit.

Lo que m'agradaria que quedara ben clar és que l'interés principal que va tindre el Centre de Cultura Valenciana, en els quinze primers anys de sa existència, fon el conreu de la Llengua Valenciana servint-se del pare Lluís Fullana Mira, el millor valencianiste que hi havia en son temps.

2. Centenari de la creació de La Càtedra de Valencià en l'Universitat de València

Com hem dit, la missió principal del Centre de Cultura Valenciana es concretava en favorir la cultura i principalment la llengua valenciana. Per a complir l'última finalitat res millor que facilitar l'ensenyança de la llengua, en un centre acreditat i per un acreditat professor. Se pensa, naturalment en el millor centre docent de València, que és la seua Universitat, i en el millor professor, que era indiscutiblement, el pare Lluís Fullana.

En l'acta de la sessió del Centre de Cultura Valenciana celebrada el día 27 de juny de 1916 hi ha la següent constància:

"A propuesta del Sr. D. Teodoro Llorente se acuerda crear una Cátedra de Lengua y Literatura Valenciana y rogar al R. P. Fullana que acepte la regencia de la misma con la modesta retribución que el Centro de Cultura señalará no en atención a los méritos del regente sino en relación con los limitados recursos del Centro. Y como complemento de este acuerdo se determina que el mismo señor Llorente practique las gestiones apropiadas cerca del Ilmo. Sr. Rector de la Universidad para que ceda local donde puedan darse las referidas enseñanzas".

Se fan gestions en l'Ajuntament de València. Se dirigixen escrits al Rector de l'Universitat i al Ministre d'Instrucció pública de Madrid. Se feu resò d'estes peticions en la premsa de València i vàries entitats.

El resultat de les múltiples gestions fetes és l'escrit del Rector de l'Universitat al Director-Decà del Centre de Cultura Valenciana del 19 de decembre de 1917:

"Haciendo uso de las atribuciones que las RR .OO. de 27 de julio de 1911 y de 4 de enero de 1912 me conceden, tengo el honor de poner a disposición del Centro que V.E. tan merecida y dignamente dirige, el aula nº 7 de esta Universidad, con el fin de que, realizando los deseos expuestos por V.E. en la instancia presentada el día 20 de noviembre último en este Rectorado, desempeñe el R. P. Fullana la Cátedra de Lengua Valenciana, a la hora que

¹ Cf. AGULLÓ PASCUAL, Fr. J. Benjamín, O.F.M., *El Pare Lluís Fullana Mira i els Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia*, Lo Rat Penat, València 2002.

tenga a bien señalar el Decano de la Facultad de Filosofía y Letras.- En nombre propio y en el de la Facultad, cuyo informe favorable he tenido en cuenta, me complazco vivamente en comunicarlo a V.E. y en ofrecerle la cooperación más entusiasta y decidida, a los fines de Cultura que ese Centro persigue.- Dios guarde a V.E. muchos años.- Valencia 19 de diciembre de 1917.- El Rector.- Rafael Pastor.- Excmo. Sr. Director-Decano del Centro de Cultura Valenciana".

Complits els tràmits de rigor, el 29 de giner de 1918 se va inaugurar la Càtedra de Valencià en l'Universitat de València. De l'acte inaugural fa memòria l'*Almanaque Las Provincias*:

"El día 29 [Enero], se verificó en nuestra Universidad Literaria la apertura de la Cátedra de lengua valenciana, a cargo del reverendo P. Luis Fullana, creada por el Centro de Cultura Valenciana. El ilustre filólogo acudió a la Universidad acompañado por una comisión del mencionado Centro, y fue recibido por el rector de la Universidad y por una comisión de la Facultad de Filosofía y Letras. Hechas las presentaciones de rúbrica, el P. Fullana dio su primera lección en el aula número 7, asistiendo a la primera clase el señor rector, gran número de catedráticos y alumnos"².

Caldria resaltar alguns detalls d'esta notícia de la premsa local:

- 1) Que s'escomençaren les classes de valencià, per primera vegada en l'Universitat de València, el dia 29 de giner de 1918.
- 2) Que el pare Fullana va anar a L'Universitat acompanyat per una comissió del Centre de Cultura Valenciana, que era qui organitzava les classes.
- 3) Que els va rebre el Rector de l'Universitat i una comissió de la Facultat de Filosofia i Lletres.
- 4) Que el pare Fullana va donar la primera classe en l'Aula número 7.
- 5) Que van assistir a la primera classe el senyor Rector i un gran número de catedràtics i d'alumnes.

Se donaven les classes tots els dimarts i els divendres, a les sis i mitja de la vesprada, i era lliure i pública l'assistència.

En els deu anys de docència del pare Fullana en L'Universitat de València, des de la fundació de la càtedra fins a que la suprimira el Govern de la Dictadura de 1928, foren molts els alumnes que s'aprofitaren de les seues doctes lliçons i de sa eixemplaritat religiosa. Un d'aquells alumnes recordava al pare Fullana, en respecte, agraïment i veneració. Repetim, en satisfacció, perquè ve al cas, lo que nos escrivia en carta personal, el llavors il·lustríssim catedràtic emèrit de Paleografia i Diplomàtica de l'Universitat de Barcelona, en Felip Mateu i Llopis:

"Me pregunta usted concretamente mi parecer sobre la significación del padre Fullana como filólogo y le anticipo que injustamente se ha echado sobre su recuerdo una cortina de humo por representar él la auténtica gramática popular; porque el P. Fullana era un gramático docente. Yo asistía a sus clases en la Universidad, y no era un filólogo con ambiciones ni ensobrecidas posiciones doctrinales, sino de hombre salido del campo, que hablaba un valenciano correctísimo, con la fonética de su comarca, viva, Y que trató de

² *Antología 1879-1972, Almanaque Las Provincias; Vol. II, 1905-1926, p. 671.*

enseñar la gramática a base de la propia lengua y cuanto más del latín, para entendidos en esta”.

Sobre la competència del magisteri del pare Fullana, és molt eloqüent el fet que al restablir-se les classes de valencià en l’Universitat de València, l’any 1929, se pensara en ell per a regentar dita càtedra, encara que no aplegà a ocupar-la, perquè ya vivia en Madrid per ser Acadèmic de la *Real Academia Española*, entre atres raons .

3. El Retrato del Pare Fullana, en el Centre de Cultura Valenciana

Per una atra banda, el Directori del Centre de Cultura Valenciana, en la sessió del dia 7 de juny de 1918 prenia l’acort de mostrar la seua satisfacció al pare Fullana encarregant un retrato seu, a l’oli, al pintor Enrique Ginesta. Diu aixina l’acta:

“También dio cuenta el Director-Decano de haber terminado el curso de Gramática Valenciana con una sesión solemne en el aula de la Universidad, en cuyo acto patentizose la gratitud que experimentaban todos los concurrentes hacia el R. P. Luis Fullana por haber desempeñado con perseverancia y éxito tan interesante cátedra. El Director acordó que se haga pintar un retrato al óleo del insigne maestro en testimonio de gratitud”.

En l’acta de la sessió de la Junta de Govern del 19 de decembre de 1919 es dona raó del compliment d’este acort:

“El Director de Número Sr. Llorente Falcó dio cuenta de que se había cumplimentado el acuerdo tomado por el Centro de Cultura de regalar al R. P. Fullana un retrato suyo pintado al óleo, como gratitud de la entidad, por su labor en la Cátedra de Lengua Valenciana y que dicho retrato, obra del joven pintor D. Enrique Ginesta, discípulo de D. Julio Cebrián, había sido remitido a Onteniente, al colegio que los PP. Franciscanos tienen, donde figura en la galería de Franciscanos ilustres.

También manifestó el Sr. Lorente que la obra del Sr. Ginesta, era digna del sabio filólogo, pues había sido ejecutada con gran acierto, figurándose en ella el docto Franciscano sentado en un sillón leyendo un libro antiguo, teniendo por fondo una estantería de viejos folios. Al pie del retrato, en letras doradas, leíase la siguiente inscripción: ‘EL CENTRO DE CULTURA VALENCIANA DESIJANT MOSTRAR LA SEUA GRATITUT AL ILLUSTRE FILOLEC R. P. LLUÍS FULLANA MIRA, DE L’ORDE DE SENT FRANCES, NAIXCUT EN BENIMARFULL, PROVINCIA D’ALACANT EL 5 DE GINER DE 1871, PER LES SEUES LLUMINOSSES EXPLICACIONES EN LA CATEDRA DE LLENGUA VALENCIANA, INSTITUIDA PER DIT CENTRE EN LA UNIVERSITAT DE VALENCIA, LI VA DEDICAR ESTE RETRATO, COM RECORT I MEMÒRIA D’HAVER SEGUT EL PRIMER PROFESSOR DE LLENGUA VALENCIANA’”.

Este retrato va pegar molts bacs, al córrer dels anys, fins que, darrere de moltes perquisicions iniciades l’any 2000 pel Decà d’aquell temps en la Real Acadèmia Excm. En Xavier Casp, de bona memòria, el Secretari Sr. Aparicio i l’Acadèmic Sr. Gómez Bayarri, ajudats pel Sr. Voro López, hui Director de la Secció de Llengua i Lliteratura Valencianes, en 18 de novembre de 2003 assessor de cultura en L’Ajuntament de la ciutat, el recuperaren per a la Real Acadèmia de Cultura Valenciana i presidix el seu Saló d’Actes. Crec que és el

millor lloc a on pot estar dignament³. L'any passat férem una charrada als Acadèmics d'esta Real Acadèmia, sobre l'*Itinerari del Retrato del Pare Fullana*.

4. L'Institut d'Idiomes en l'Universitat

El diari *Las Provincias* del 6 de juliol de 1918 comenta els preparatius per a organitzar en l'Universitat de València un Institut d'Idiomes entre els que ha de figurar el valencià, "*continuando así la alta labor de cultura iniciada el año último con la inauguración de una cátedra de valenciano, tan admirablemente desempeñada por el pare Fullana*".

Jordi Fenollar (seudònim de Teodor Llorente Falcó) en el seu escrit "*En defensa de la personalidad valenciana*" diu que esta càtedra de valencià va donar orige a la creació del *Patronato de Lenguas de la Universidad de Valencia*. El 19 de giner de 1919 el Rector de la Universitat invitava al Director-Decà del Centre de Cultura Valenciana, a l'acte d'inauguració dels Cursos d'Idiomes, en les següents paraules:

"Como entre esos Idiomas tenemos la satisfacción de que figure el Valenciano, merced a la iniciativa de ese Centro de Cultura, todos veríamos con extraordinaria complacencia una representación del mismo".

Hi ha abundosa correspondència mantenguda entre l'Institut d'Idiomes de l'Universitat i el Centre de Cultura Valenciana. Portem ací només l'escrit del Decà del Centre, de 19 de novembre de 1919, dirigit al Rector de l'Universitat, unint-se a l'acte d'inauguració del Curs d'Idiomes de 1919-1920, pels detalls que nos dona:

"El Centro de Cultura Valenciana experimenta viva satisfacción asociándose al solemne acto inaugural del Curso del Instituto de Idiomas, ya que con ello se celebra la consolidación de una obra de cultura, nacida al calor y bajo el patronato de nuestra Universidad. Y su satisfacción es tanto más intensa cuando que desde el primer momento el Instituto de Idiomas incluyó en el cuadro de sus Cátedras la de Lengua Valenciana, creada por este Centro, identificándose de este modo con las aspiraciones del pueblo valenciano y de sus clases más cultas, que siente como uno de sus más legítimos orgullos el contar entre sus tesoros la posesión de una lengua propia, enaltecida por eximios escritores".

El pare Fullana va ser invitat personalment pel Director de l'Institut d'Idiomes, don Mariano Gómez González, a l'acte de inauguració del Curs:

*"R. P. Fullana, profesor de Lengua Valenciana en esta Universidad. Muy distinguido señor mío y comp^o. En nombre del Patronato de este Instituto, tengo el gusto de invitarlo a la reunión de apertura que tendrá lugar esta tarde, a las 6, en el Salón Rectoral. Se trata de un acto íntimo, casi familiar, cuyo único objeto es que se pongan en contacto las autoridades académicas y los profesores y alumnos de los diversos cursos de idiomas que hoy han de quedar inaugurados. Como entre esos idiomas tenemos la satisfacción de que figure el valenciano, merced a la feliz iniciativa de ese Centro de Cultura, todos veríamos con extraordinaria complacencia que asistiera V. a dicho acto. Atentamente, le saluda su affmo. s.s. y compañero. M. Gómez González"*⁴.

³ Cf. Documentació en l'Archiu de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana.

⁴ Biblioteca Municipal de Valencia; Depósito Luis Fullana; Carpeta *Correspondencia*.

5. La Secció de Llengua i Lliteratura Valenciana

Encara que era una aspiració dels primer moments de la fundació del Centre –hui Real Acadèmia- de Cultura Valenciana, en l'acta de la sessió de la Junta del dia 23 de desembre de 1927 consta: “*Se comisiona al Sr. Llorente para que se pusiera de acuerdo con el R. P. Fullana para activar la constitución de la Sección de Lengua y Literatura Valencianas*”.

I en l'acta del 8 de febrer de 1928 s'escriu:

“*El Director Decano participó haberse constituido la Sección de Lengua y Literatura Valenciana, bajo la presidencia del Rvdo. P. Luis Fullana, y nombrado Secretario a D. José Jiménez Fayos, habiéndose acordado reunirse el primer martes de cada mes*”.

L'acte que estem celebrant, com tants altres actes en la programació del Centenari de la Càtedra de Valencià en esta Universitat l'organiza la Secció de Llengua i Lliteratura Valenciana, de hui.

6. El Pare Fullana Acadèmic de la “Real Academia Española”

La “*Guinda final*” de tots els treballs i mèrits del Pare Fullana va ser el nomenament com Acadèmic de la *Real Academia Española*, en representació de la *Llengua Valenciana*. La presa oficial de possessió es va celebrar l'11 de novembre de 1928.

El tema nos donaria matèria per a una altra conferència. Ho deixarem per a una altra ocasió

PER A ACABAR

Per a acabar vullc dir que además d'este Centenari de la Càtedra de Valencià en esta Universitat, en estos anys es celebren un grapat de centenaris del Pare Fullana. En nomenaré només uns quants, per a tancar estes paraules:

- Centenari de les *Normes Ortogràfiques* (1914)
- Centenari de la *Gramàtica Elemental de la Llengua Valenciana* (1915)
- Centenari del *Retrato del Pare Fullana* (1919)
- Centenari de *l'Institut d'Idiomes en l'Universitat* (1919)
- Centenari del *Vocabulari Ortogràfic Valencià- Castellà* (1921)
- Centenari de la *Secció de Llengua i Lliteratura de la RACV* (1927)
- Centenari de l'ingrés en la *Real Academia Española* (1928)
- Centenari de l' *Ortografia Valenciana* (1932)

N'hi han més. Caldria no oblidar-nos d'ells.

Tinc gust de tancar definitivament estes paraules arreplegant les diverses maneres com nomenava el Pare Fullana a la seua llengua materna, nostra Llengua Valenciana. Sembla que se li ompli la boca cada vegada que pronuncia el seu nom i, a voltes, pareix que fa vore que, sent tan delicada com és la llengua, no vol fer-li mal al pronunciar-la. Heu-ne ací unes quantes que n'he arreplegat, i ben cert que no estan totes :

Nostra llengua / Nostra Llengua Valenciana / Nostra llengua materna / Nostra ben volguda llengua / Nostra amada llengua / La rica nostra llengua / La nostra rica i ferosa llengua / Graciosa i rica llengua / Nostra dolça i rica parla / Rica i dolça parla ... Nostra llengua té per distintiu la dolçor i suavitat en sa Fonètica, i la vivea, moviment, gràcia i energia en l'expressió.

Gràcies per escoltar-me.

Conferència en motiu del Centenari
de la Càtedra de València
en l'Universitat de València
València, 27 de Giner de 2018

Fr. J. Benamín Agulló Pascual, O.F.M.
Acadèmic de Número de la RACV